 <p>Riksantikvaren Postboks 8196 Dep. 0034 Oslo</p> <p>Besøksadresse: Dronningensgt. 13</p> <p>Internett: www.ra.no</p>	Statusrapport 2009	
	Prosjekttittel <i>Riksantikvarens ruinprosjekt</i>	
	Prosjektbeskrivelse Generelt (prosjekt mål): Bevaring, tilrettelegging for publikum, skjøtsel og pleie av områdene rundt ruinene samt overvåking og langsiktig vedlikehold. De 12–15 største anleggene vil bli prioritert, samt ruiner som engasjerer lokalmiljøet sterkt. (St.meld. nr. 16 (2004-2005), side 28).	
	Organisasjon En prosjektgruppe bestående av representanter fra Utviklingsavdelingen (prosjektansvarlig), Informasjonsavdelingen og Kulturminneavdelingen. Det er i tillegg tett kontakt med Riksantikvarens distriktskontorer i saker som kommer inn under deres ansvarsområde.	
Mål for arbeidet (delmål, tiltak) i 2009:		
<ol style="list-style-type: none"> 1. Konservering og skjøtsel: Tilstandsanalyse, konservering og skjøtsel av utvalgte ruinanlegg. 2. FOU og dokumentasjon: Material- og funnanalyser, fotogrammetri, fotodokumentasjon, georadarundersøkelse og analyse av ruinfragmenter. 3. Informasjon og formidling: Faktaark, film, utstilling og medfinansiering av bokprosjekt. 4. Reiser og kompetanseutvikling: Deltakelse på kurs i ruinkonservering, seminar for murere, møter og befaringer. 		
Går til Miljøverndepartementet		
Arkivkode	351.3	Utførende enhet Riksantikvaren, Utviklingsavdelingen, Konserveringsseksjonen
Elektronisk filnavn		Prosjektleder Inger-Marie Aicher Olsrud
		Dato 9.9.2010
Prosjektnr 27230003	Periode: 2009	Godkjent av Seksjonssjef Harald Ibenholt

Del I Fremdrift, organisasjon og økonomi

2009 var fjerde år i Ruinprosjektet. Vi begynner å opparbeide oss erfaring som gjør at vi kan vurdere resultater av konserveringstiltak utført tidlig i prosjektet og dermed fortsette på samme måte eller justere der vi ser mangler.

Regjeringens tiltaksmidler gjorde at prosjektet fikk mer enn fordoblet sitt budsjett i 2009 – fra 10.500.000 til 23.500.000. Dette har satt oss i stand til å utføre større oppgaver som ellers ikke hadde vært mulig via ordinære midler. Tiltaksmidlene ble benyttet til kobbertak på

Steinvikholm slottsruin, universell utforming av St. Nikolas kirkeruin¹ og til dokumentasjon og tilrettelegging av Slottsfjellet i Tønsberg.

Kunnskaps- og kompetanseutvikling er viktig både for de pågående konserveringsarbeidene og for oppfølgingen videre. Det ble i år arrangert et seminar for murere som arbeider med ruinkonservering.

Informasjon og formidling er sentralt i prosjektet. Vi har satset sterkt på kommunikasjon med lokalmiljøet i form av utstilling, film og faktaark. I tillegg har vi hatt informasjonsmøter for eiere og andre lokale og regionale aktører. Dette ser vi nå resultater av, spesielt i form av stor velvilje blant både offentlige og private eiere.

Prosjektgruppen

Inger-Marie Aicher Olsrud, prosjektleder

Harald Ibenholt, seksjonssjef

Åse Bitustøl, informasjonsansvarlig

Karin Axelsen

Jens Rytter

Hulda Brastad Bernhardt / Linda Janette Mørk

Økonomi

Det er betalt ut 21 526 915 kr inklusive tiltaksmidler på Ruinprosjektet i 2009. Dette er uten Vernebygget over domkirkeruinene på Hamar.

1. Konservering og skjøtsel	19 817 520
2. Forskning og utvikling	1 013 285
3. Informasjon og formidling	244 250
4. Reiser, kurs og diverse	451 860
	<hr/>
	21 526 915

Del II Arbeidet i prosjektet

1. Konservering og skjøtsel

Nes kirkeruin, Nes, Akershus

Tilskudd: 750.000 kr + egeninnsats fra Nes kommune. Totalkostnader for istandsetting av Nes kirkeruin er ca 3 mill hvorav 1,95 mill er tilskudd fra Riksantikvaren, 0,65 mill fra Nes kommune og 0,38 mill fra Akershus fylkeskommune.

Nes kirkeruin er ferdig konserverert, og det arbeides nå med å flytte parkeringsplassen bort fra ruinen. Det planlegges offisielt åpningsarrangement i 2010. Arkeologiske undersøkelser i forbindelse med flytting av

¹ Arbeidet ble utført og utbetalt i 2009, men regnskapsført i 2010.

parkeringsplassen har gitt funn av blant annet tømmerkonstruksjoner fra 1300-tallet.

Foto: Akershus fylkeskommune

Vike kirkeruin, Modum, Buskerud

Tilskudd: 30.000 + egeninnsats fra eier, kommune og fylkeskommune

Kommunen utfører regelmessig vegetasjonsskjøtsel omkring ruinen. Det er ikke utført konservering på ruinene i de senere årene. Fylkeskommunen har satt opp nytt skilt og det er utgitt et faktaark om anlegget. Bildet viser familien som eier ruinen med det nye skiltet.

Foto: imo©Riksantikvaren

Domkirkeodden, Hamar, Hedmark

Tilskudd: 468.000 kr + egeninnsats fra Stiftelsen Domkirkeodden / Hedmarksmuseet

Bispeborgens sydfløy er delvis tatt ned og murt opp på nytt, og ødelagte fuger er byttet ut. Taket over sydfløyen er satt i stand med nye takrenner, glass og nedløp.

Foto: imo©Riksantikvaren

Kannikenes gårder er renset opp innvendig og har fått ny trapp og inngangsparti.

Foto: imo©Riksantikvaren

Mjøskastellet, Ringsaker, Hedmark

Tilskudd: 23.000 kr + egeninnsats fra eier, fylkeskommunen og Hedmarksmuseet

Det er foretatt vegetasjonsskjøtsel og befaringer for å vurdere murenes tilstand. Nytt skilt planlegges i 2010.

Foto: imo©Riksantikvaren

St Mikael's kirkeruin / Rokoberget, Løten, Hedmark

Tilskudd: 20.000 + egeninnsats fra fylkeskommunen og Hedmarksmuseet.

Det er foretatt vegetasjonsskjøtsel og ettersyn av murverk.

Foto: imo©Riksantikvaren

Vinkjelleren, Bergen, Hordaland

Tilskudd: Overførte midler fra 2009 + egeninnsats fra eier (Vital forsikring) og kommunen.

Det har vært arbeidet med konservering av Vinkjelleren siden 2006. Deler av ruinen er tatt ned og satt opp igjen, fuger er reparert, og det er installert nytt klimaanlegg. Ruinen er nå tilrettelagt for publikum. Veggene er 'malt bort' og det vises en utstilling med

funn og rekonstruksjoner. Den offisielle åpningen fant sted 23. november.

Foto: Heming Hagen©Byantikvaren

Erkebisppegården, Bergen, Hordaland

Tilskudd: 300.000 + egeninnsats fra Byantikvaren i Bergen

Det er foretatt tilstandsanalyse og konserveringsplan med tanke på oppstart konservering i 2010.

Selve middelaldermurene er i relativt god stand, men bevaringsforholdene er problematiske med til dels store lekkasjer i bygningen over ruinen (Nykirken). Etterreformatorisk beinmateriale er samlet inn og analysert ved Bergen Museum.

Illustrasjon©Byantikvaren i Bergen

Halsnøy kloster, Kvinnherad, Hordaland

Tilskudd: 512.650 + egeninnsats fra Sunnhordland Museum

Halsnøy kloster er et stort anlegg med mange utfordringer. Det er i 2009 utarbeidet tilstandsanalyse og det er avholdt seminar for å diskutere tiltak og prioriteringer.

Det planlegges ny adkomst via nåværende parkeringsplass.

Foto: imo©Riksantikvaren

Lyse kloster, Os, Hordaland

Tilskudd: Egeninnsats fra eier og skjøtselsmidler fra kommunen.

Lyse kloster er også et stort anlegg med bevarte murrester av så å si hele anlegget. Det er derfor en ruin av stor nasjonal

betydning. Anlegget er mye besøkt, og det er et ønske fra berørte parter at det ikke skal stenges av, men konserveres over tid.

Foto: imo©Riksantikvaren

St Knut / Tilrem kirkeruin, Brønnøy, Nordland

Tilskudd: 25.000 + egeninnsats fra kommunen.

Ruinen er ferdig konserverert, og kommunen har ansvaret for vegetasjonsskjøtsel og ettersyn av murene.

Foto: imo©Riksantikvaren

Tautra klosterruin, Frosta, Nord-Trøndelag

Tilskudd: 150.000 + egeninnsats fra eiere (grunneier og Fortidsminneforeningen)

Det er utført vegetasjonsskjøtsel og forberedelse til konservering.

Foto: Riksantikvaren

Steinvikholm slottsruin, Stjørdal, Nord-Trøndelag

Tilskudd: 8.500.000

Konservering av murverket i de ytre murene ble avsluttet, og det er gjort klart for konservering av de indre murene i 2010.

Anlegget har fått nye tak med kobbertekking. Dette er finansiert ved hjelp av tiltaksmidler.

Foto: imo©Riksantikvaren

Munkeby klosterruin, Levanger, Nord-Trøndelag

Tilskudd: 600.000

Anlegget er under konservering. Deler av ruinen er tildekket. Det er stort konserveringsbehov, og arbeidet er beregnet å pågå i 2-3 år til. Det skal utarbeides landskapsplan og området skal åpnes opp.

Foto: ©Riksantikvaren

Mo kirkeruin, Vestre Slidre, Oppland

Tilskudd: 400.000 + egeninnsats fra kommunen

2009 var første år med konservering på Mo. Deler av murverket er tatt ned og satt opp igjen, og gamle sementfuger er byttet ut. Ruinen ligger svært lavt i terrenget, og det arbeides nå også med å finne en løsning for drenering på området.

Foto: Slidre bygg og prosjektering a.s.

Selje kloster og helgenanlegg, Selje, Sogn og Fjordane

Tilskudd: 2.709.600 + egeninnsats fra kommunen og fylkeskommunen.

Konserveringsarbeidet fortsetter, og det er i 2009 arbeidet spesielt med Albanustårnet. Tiltaksmidler (500.000) har gjort det mulig å sette i gang arbeidet med å sette inn vinduer i tårnet. Det er også lagt planer for å sette i stand stien opp til helgenanlegget. Hele øya er skannet i samarbeid med NIKU. Området skjottes med beiting og fremstår nå svært velstelt og vakkert.

Foto: imo©Riksantikvaren

Auduns borg, Jølster, Sogn og Fjordane

Tilskudd: 55.000 kr + egeninnsats fra fylkeskommunen.

Ruinen er pr i dag kun delvis synlig, og midlene er gått til utarbeiding av skjøtselsplan og skilting. Det er videre ønske om å undersøke området med georadar for å kartlegget eventuelle spor under bakken.

Foto: imo©Riksantikvaren

Reins kloster, Rissa, Sør-Trøndelag

Tilskudd: 700.000 + egeninnsats fra eiere (grunneier og fortidsminneforeningen).

Det er i år arbeidet med konservering av portalen og med indre kjellermur. Portalen er en utfordring i og med at den henger sammen med hovedbygningen og at tidligere konserveringsløsninger har vært til dels svært uheldig.

Foto: Åse Bitustøl©Riksantikvaren

Sverresborg festningsruin, Trondheim, Sør-Trøndelag

Tilskudd: 200.000

Konserveringen av festningsmurene fortsetter. Arbeidene har pågått siden 2007, og vi ser nå at kalkmørtelen står bra selv om anlegget er værutsatt.

Foto: Karin Axelsen©Riksantikvaren

Kapittelberget, Skien, Telemark

Tilskudd: 30.000 + egeninnsats fra kommunen.

Det er utført vegetasjonsskjøtsel og ettersyn av murverk. Området er en del av geoparken, og det vurderes hvordan dette kan skiltes.

Foto: imo©Riksantikvaren

Holla kirkeruin, Nome, Telemark

Tilskudd: 287.444 + egeninnsats fra kommunen.

Det er utført tilstandsanalyse og ruinen er klar for oppstart konservering våren 2010.

Foto: imo©Riksantikvaren

Slottsfjellet, Tønsberg, Vestfold

Tilskudd: 1.089.825

Kommunen og fylkeskommunen fikk tildelt tiltaksmidler til vegetasjonsskjøtsel, ny tilrettelegging og skilting samt muretersyn av Teglkastellet. Deler av arbeidet utføres i 2010.

Foto: Egil Kvarud©Riksantikvaren

Værne kloster, Rygge, Østfold

Tilskudd: 478.001 + egeninnsats fra eier.

Klostermurene er ferdig konservert og står nå med overbygg for å tørke. Toppdekke legges i 2010. anlegget er dokumentert med georadar (se nedenfor).

Foto: imo©Riksantikvaren

St Nikolas kirkeruin, Sarpsborg, Østfold

Tilskudd: 1.330.000 + egeninnsats fra Østfoldmuseene.

Det ble bevilget 1.300.000 kr av tiltaksmidlene til ny landskapsutforming med vekt på universell utforming samt murerettsersyn. Anlegget er beregnet åpnet i juni 2010.

Tilskuddet er regnskapsført i 2010.

Foto: Mona Beate Buckholm, Østfoldmuseene

Valdisholm kirkeruin, Eidsberg, Østfold

Tilskudd: Det ble gitt tilsagn om 20.000 kr, men grunneier har utført skjøtselstiltak for egen regning. Midlene er overført til bruk på Tenor kirkeruin.

Anlegget er ikke tidligere konservert, og vi har derfor besluttet at det inntil videre ikke skal gjøres inngrep i murverket. Beiteprosjektet fra 2008 ble videreført, og anlegget fremstår nå meget pent med synlige konturer både av murverk og av selve holmen. Dette gjør at anlegget kan oppleves også for de som ikke har anledning til å komme i land.

Foto: imo©Riksantikvaren

Tenor kirkeruin, Eidsberg, Østfold

Tilskudd: 30.000

Midlene er øremerket ny skilting og murerrettersyn. Arbeidet med skiltene er i gang og murerrettersyn utføres i 2010.

Foto: imo©Riksantikvaren

Olavsklosteret, Oslo

Tilskudd: 2.000.000 + tilsvarende fra Oslo kommune KUL.

Konserveringsarbeidet har pågått siden 2007 og er beregnet avsluttet i løpet av 2010. En stor utfordring er toppdekket side ruinen ligger i en park som er mye brukt til lekeområde og annen rekreasjon.

Foto: Harald Ibenholt©Riksantikvaren

Hovedøya, Oslo

Tilskudd: 439.000 + tilsvarende egenandel fra kommunen.

Klosterruinene på Hovedøya er planlagt konservert senere, men tilstanden ble vurdert slik at det var behov for nødkonservering i 2009. Arbeidet er gjennomført med godt resultat, og det forberedes nå ordinær konservering fra 2011. Kommunen driver også vegetasjonsskjøtsel på området.

Foto: imo©Riksantikvaren

Margaretakirken, Oslo

Tilskudd: Arbeidet er i sin helhet finansiert av kommunen.

Ruinen er i generelt god stand, men enkelte partier hadde behov for akutt konservering. Dette er utført og ruinen skal ikke gjennomgå større konserveringsarbeidene i de nærmeste årene.

Foto: Karin Axelsen©Riksantikvaren

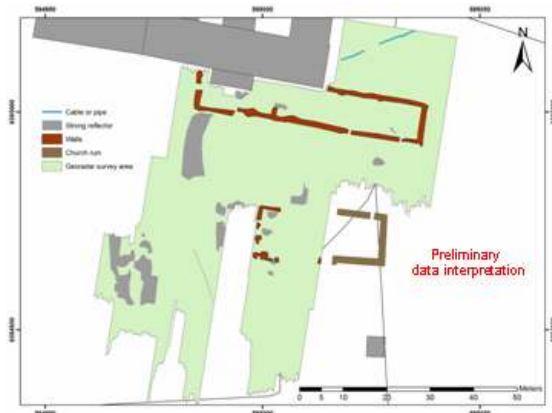
2. Forskning og utvikling

Budsjett: 1.013.285

Georadarundersøkelse på Værne kloster

Værne kloster ligger i en privat hage/park, og man har i de senere årene hatt problemer med at det oppstår hull i bakken i et bestemt område. Dette er spesielt i forbindelse med langvarig regnvær. Både dette området, ved kirkeruinen samt et hagen ved hovedbygningen ble undersøkt. Det ble funnet større murrester under bakken på alle tre områdene. Det er besluttet å sikre området med hullene. Ellers blir det ingen inngrep.

Illustrasjoner: NIKU

Analyser

Det er utført diverse analyser av beinmateriale, mørtel og telg, og det er gjennomført en større undersøkelse av ruinfragmenter i Rogaland.

Fotogrammetri

Det er utført fotogrammetri av Steinvikholm, Erkebispegården i Bergen og Munkeby. Data lagres hos Riksantikvaren og etter hvert også hos eierne (kommunene), og brukes i forbindelse med oppmåling, tilstandsanalyse og formidling. Dataene er også tatt i bruk til modellering i forbindelse med formidling.

3. Informasjon og formidling

Budsjett: 244.250

Faktaark

Det er gitt ut to faktaark – Vike kirkeruin og Munkeby klosterruin. Faktaarkene er trykket og distribuert, og de finnes også i nedlastbar versjon på riksantikvarens hjemmesider.

Bøker, film og foto

Det er gitt støtte til en bok om Johannitterordenen, og det er laget en film om murerseminaret på Selje i 2007. Tre anlegg er fotodokumentert og eierne (kommunen) har fått tilgang til materialet.

Utstilling

Det er laget og vist en utstilling ved Olavsklosteret i Oslo i forbindelse med Middelalderfestivalen.

Kildetilgang

Ruinprosjektet har finansiert skanning av eldre fotomateriale fra Riksantikvarens fotoarkiv. Bilder som viser ruinenes tilstand under de første istandsettingsprosjektene på 1030-tallet er prioritert.

4. Reiser, kurs, diverse

Budsjett: 451.860

Prosjektmedarbeiderne har reist i forbindelse med befaringer, møter og kurs. Prosjektet har vært representert på Nordisk Kalkforum i Kalmar og har deltatt på kurs i mørtler for konservering på West Dean College i England.

Det ble arrangert seminar for murere i Stjørdal i september/oktober. Kurset samlet 40 deltakere inklusive murerne fra Nasjonale Festningsverk. Det ble undervist i ulike teknikker, materialer og metoder. Det praktiske arbeidet ble utført på Steinvikholm og Munkeby.

Oslo, 9. september 2010

Inger-Marie Aicher Olsrud, prosjektleder